

Posudek oponenta diplomové práce

Pavλίna VETRÁKOVÁ

Proměny školních knihoven gymnázií Cheb (1854–1942) a Pelhřimov (1871–1942)

Diplomová práce, Ústav archivnictví a pomocných věd historických, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2017, 132 stran textu, 19 stran textových, obrazových a grafických příloh.

Předložená diplomová práce Pavlíny Vetrákové tematicky i časově rozšiřuje její baka-lářskou práci nazvanou *Školní knihovna gymnázia Pelhřimov (1871–1918)*, která byla obháje-na na českobudějovické filosofické fakultě v roce 2014. Lze tedy říci, že se kolegyně Vetrá-ková o téma školních knihoven zajímá dlouhodoběji. Heuristickým východiskem práce P. Vetrákové se vzhledem k tématu logicky staly nevydané prameny uložené v okresních archi-vech v Chebu a Pelhřimově (katalogy knihoven či seznamy knih), dále též vydané prameny (zejména výroční zprávy obou škol, úřední věstníky či sbírky zákonných norem). Dále se au-torka opírala o poznatky získané studiem nepříliš rozsáhlého korpusu odborné literatury do-mácí provenience, kde však postrádám některé práce (viz dále).

Svůj diplomní spis si slečna Vetráková rozdělila – vedle nezbytného *Úvodu* a *Závěru* – do pěti výkladových kapitol, práci rovněž doplnila o pečlivě zpracovaný soubor 22 příloh, ovšem spíše jen ilustrativního rázu. Úvodní část jejího spisu nejprve charakterizuje zpracovávané téma, následně seznamuje se strukturou práce a s použitými prameny včetně komentovaného přehledu prostudované literatury. První dvě kapitoly podávají stručnou historii obou středoškolských institucí, třetí kapitola pak přibližuje genezi veřejných knihoven včetně školních knihoven v českých zemích, zejména prostřednictvím normativních předpisů a nařízení. Výklad o knihovnách, stejně jako o obou školách, je poněkud nelogicky (a zbytečně – viz níže v textu posudku) doveden hluboko za vymezený rok 1942. Další dva oddíly diplomové práce, které představují její vlastní jádro, seznamují s jazykovou, tematickou i časovou strukturou profesorských i studentských knihoven obou gymnasií. *Závěr* celé práce pak shrnuje dílčí poznatky shromážděné v obou posledních kapitolách.

Při hodnocení předložené diplomové práce lze kladně ocenit jak výběr tématu (tj. od-bornou literaturou doposud spíše přehlíženou problematiku školních knihoven), volbu obou školních institucí i výběr pramenů a práci s nimi, dále též vhodné využití digitálních zdrojů i promyšlenou strukturu zpracování. Pominout zde nelze ani některá závěrečná zjištění, k nimž autorka dospěla (vznik a cesty vytváření knižních fondů všech čtyř biblioték, jejich členění, četnost svazků atd.). Stejně tak však nelze pominout nedostatky, nepřesnosti či chyby, jichž se

kolegyně Vetráková nevyvarovala a které jsou ve své většině zbytečné a kazí celkový dojem i hodnocení posuzované práce.

Práce P. Vetrákové v první řadě obsahuje některé chyby gramatické (zejm. nejednotnost psaní velkých a malých písmen), překlepy, stylisticky nešikovné či nejasné formulace. Poznámkový aparát dokládá autorčino nezvládnutí této součásti odborné práce (nadužívání kurzívy a naopak naprostá absence TÝŽ při opakovaném záznamu díla od téhož autora či zvláštní, a důsledný, způsob oddělování několika citovaných publikací v jedné poznámce prostřednictvím tečky a středníku současně atd.). Z formálního hlediska nedostatky vykazuje též soupis literatury a pramenů – vzhledem k tématu by almanachy a výroční zprávy obou škol měly být zařazeny do vydaných pramenů a nikoli mezi literaturu. V seznamu literatury dále postrádám jak některé práce, které by autorce umožnily lépe porozumět problematice školství a řadě jeho reforem v celém dlouhém studovaném úseku (na práci gymnasií měly vliv nejen tereziánsko-josefské reformy, ale též Langova, Exner-Bonitzova či Marchetova reforma, popř. i uzavření konkordátu se Svatým stolicem), tak i přímo záležitostí školních knihoven, včetně cenzurních zásahů. Jistě by nebylo na škodu, kdyby diplomantka rovněž pracovala s relevantní novější literaturou k dějinám českých zemí 19. a 20. století. Tím by jistě předešla řadě nepřesností či chyb, jichž se nevyvarovala při sepisování kapitol o historii obou sledovaných gymnasií, o proměnách školství v českých zemích v kontextu celkového vývoje a lépe by možná formulovala některé své závěry apod.¹ Domnívám se, že většina těchto chyb či příliš zkratkovitých vyjádření je důsledkem nekritické práce s almanachy (staršími i těmi nejnovějšími) a výročními zprávami obou škol i s regionální literaturou – právě a výlučně o tyto texty se autorka opírala při koncipování uvedených kapitol. Výklad o historii obou škol je (vedle řady nepřesností či omylů²) navíc velmi disparátní – kapitola o chebském gymnasiu je ve

¹ K dějinám školství a středních škol srov. např. starší práce O. Kádnera, J. Hanzala, J. Kolejky či novější zpracování P. Kadlece, M. Svatoše, M. Lenderové, K. Rýdla či M. Novotného aj. Ke knihovně a cenzuře před rokem 1918 lze např. využít příspěvky M. Koniřové (*Knihy přímo za škodlivé označeny býti musily. Cenzura českých školních knihoven v době Rakouska-Uherska (1867–1918)*, in: *Bibliotheca Antiqua 2012*, Olomouc 2012, s. 239–244) či *Změna vhodných v nevhodné. Cenzura učebnic a žákovských knihoven českých obecných a měšťanských škol v době první světové války*, in: *Škola a velká válka*, Písek 2014, s. 144–151, dále též V. Brožová („*Odklizeny byly vše, co by jen poněkud mohlo zodpovědnost způsobiti*“, *Regulace fondů žákovských knihoven obecného školství v poslední třetině 19. století*, in: Michael Wögerbauer – Petr Píša – Petr Šámal – Pavel Janáček a kol., *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014*, sv. 1, 1749–1938, Praha 2015, s. 605–615). K obecnému kontextu by stačilo využít např. příslušné svazky *Velkých dějin země Koruny české* či dvousvazkovou syntézu M. Hlavačky a kol. (*České země v 19. století*, Praha 2014)

² *Pars pro toto*: s. 17 – ředitelé (direktoři) gymnasií nebyli *voleni*, ale před rokem 1848 se jimi stávali z titulu své funkce příslušní krajsí (nikoli *okresní*) hejtmani, vlastní práci školy pak řídil prefekt gymnasia; s. 18 – hrabě Chotek nebyl *vrchní markrabě pro Čechy*; s. 22 – úkolem gymnasia nebylo připravit žáky *především na kněžské povolání*; v roce 1777 těžko mohla být vydána nějaká *josefínská nařízení* (když už tak snad josefinistická); s. 31 – v roce 1848 ještě *Rakousko-Uhersko* neexistovalo; s. 40 – na chebském gymnasiu jen těžko mohla být i v letech První republiky čeština označena za *národní jazyk*; s. 58 – F. Čupr zcela jistě nebyl poslancem *Českého říšského sněmu*, neboť taková instituce neexistovala, atd. atd.

srovnání s jeho pelhřimovským protějškem stručněji, zejm. v případě událostí po roce 1914 (jako by neexistoval státní převrat v roce 1918, připojení Chebska k třetí říši i následné vyhnání českých Němců, léta 1848 a 1968 apod., což všechno byly události, které měly přímý a zásadní vliv i na postavení a činnost tamních škol). Navíc historie obou škol je (zcela zbytečně) dovedena až na práh 21. století – opět ovšem s jen velmi povrchním porozuměním pro celkový kontext, takže se sice dozvíme, kdo se v 90. letech zúčastnil otevírání nové budovy chebské školy (s. 21) či kdo byl ředitelem pelhřimovského gymnasia a kdy odešel do penze (s. 27), ale co znamenaly pro práci škol komunistické reformy školství, včetně čistek na školách všech stupňů po roce 1948 i 1968, již ne. Naopak se však dozvíme, že podle autorky zřejmě největším problémem československého školství po ruské okupaci v roce 1968 bylo opětovné rušení škol spolu s povinnou účastí učitelů na politickém školení (s. 27).

Ačkoli obě kapitoly věnované uvedeným gymnasijským bibliotékám dopadly podstatně lépe a vyvarovaly se takovýchto lapsů, i zde je možno vznést několik výhrad. Diplomantka zde uplatnila členění odpovídající struktuře prostudovaných knihovních katalogů a soupisů, tedy členění odpovídající dané době a tudíž by neměla být překvapena skutečností, že jeden z takto vyčleněných oddílů byl nazván „*filozofie a pedagogika*“ a že sem byly (nikoli navíc či nepatříčně) zahrnuty i „*práce týkající se psychologie, logiky nebo estetiky*“ (s. 46); stejně tak bych nesouhlasil s poněkud zavádějící charakteristikou pojednání pražského universitního profesora filosofie, herbartovce a znalce Bolzanova díla R. von Zimmermanna (s. 47). V případě jeho *Philosophische Propädeutik*, jak už napovídá vlastní název, nešlo o nic jiného než o úvod do filosofie, která se po roce 1849 a po zrušení filosofických lyceí vyučovala v septimě a oktávě nově vzniklých osmiletých gymnasií. Při popisu jednotlivých oddílů školních knihoven pak diplomantka některé publikace uvádí konkrétněji – otázkou však zůstává, na základě jakých kritérií. Jde zde pouze o četnost zastoupení či zohlednila i jiné faktory? A pokud ano, tak jaké? Závažnější problém však vidím ve skutečnosti, že P. Vetráková plně nevyužila potenciál, který se jí nabízel již volbou studovaných knihoven – na jedné straně historicky starší, nejprve jezuitské latinské, později německé chebské gymnasium a na straně druhé výrazně mladší, od samého počátku světské české gymnasium v Pelhřimově.

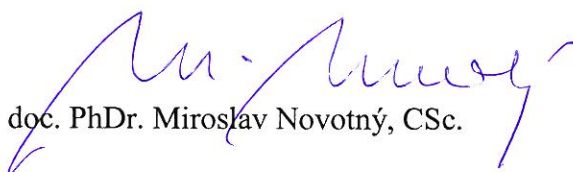
Diplomní spis Pavlína Vetrákové je založen na důkladném, systematickém a časově náročném vytěžení poznatků z prostudovaných pramenů, popř. i jejich bližší charakteristice. Získané informace následně podrobila kvantifikačnímu, jazykovému a tematickému rozboru, jehož závěry však v této podobě nepřinášejí nijak neočekávatelná zjištění. Proto by nijak neměl překvapovat jednoznačně německý ráz chebských a naopak český ráz pelhřimovských knihoven stejně jako větší rozsah chebských (výrazně starších) biblioték či skutečnost, že vět-

šina knih ve všech knihovnách byla vydána v 19. a – v o něco menší míře – ve 20. století i fakt, že ve všech knihovnách převažovaly humanitně zaměřené publikace, neboť profesorské i studentské knihovny byly doplňovány v první řadě v souladu s předepsaným zaměřením výuky, tedy předepsanými osnovami (viz reformy a osnovy klasických, reálných i reformně-reálných gymnasií). Myslím, že daleko zajímavější a cennější zjištění by přinesla kupř. hlubší analýza dobového složení těchto knihoven, kladoucí si např. otázku, zda zde nechyběly nějaké ve své době klíčové odborné práce nebo učebnice a učební pomůcky z jednotlivých oborů, či podobná analýza dárců jednotlivých knihoven i rozsahu a charakteru jejich darů (toto připomíná i autorka práce).

Na s. 125 pak diplomantka konstatuje, že z knihoven obou institucí se dochovala pouze torza. Jistě by bylo zajímavé tato torza více přiblížit a popsat – tedy co a proč se zachovalo. Na vině těchto ztrát totiž nebylo jenom časté stěhování škol a knihoven (s. 92) či necitlivé zacházení s knihami, ale též (a asi i daleko významněji) i dobová cenzura a likvidace „závadných či nevhodných“ knih, což je taková smutná česká tradice přinejmenším již od 17. století. I když tuto skutečnost autorka v textu práce částečně zmiňuje, nebere ji příliš v potaz. K takovýmto „čistkám“ v knihovnách docházelo jak v 19. (1875 a 1885), tak zejména ve 20. století (1915, 1918–1919, 1938–1939, po roce 1945, 1948, 1956 a 1968). Vzhledem k tomu, že asi nelze přesně určit, kdy byly knižní fondy obou gymnasií doplňovány ani to, že přesně nevíme, které knihy byly v průběhu výše uvedených knihovních „čistek“ z jejich knihoven vyřazeny, zachycuje diplomová práce P. Vetrákové spíše ideální statický stav uvedených knihoven než jeho proměny. A proto by možná bylo dobré z názvu práce vypustit slůvko „proměny“, o němž se zde, podle mého soudu, nejedná.

Na závěr svého hodnocení mohu konstatovat, že předložená, a i přes uvedené výhrady zajímavá, práce Pavlína Vetrákové splňuje požadavky kladené na kvalifikační diplomové práce, a proto ji doporučuji k obhajobě, ale vzhledem k výše uvedeným připomínkám nemohu navrhnout její klasifikaci lepším stupněm než **v e l m i d o b ř e**.

V Českých Budějovicích 28. 8. 2017

doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.